

Valer-ne menys: en un text del S. XIV el DAg. troba la Verge dient a Jesús que doni cos a un àngel perquè sofreixi la passió per ell, «que per això l'àngel no 'n valria menys». Frase que encara viu, a penes retocada; i que fem mal fet de no servir-nos-en sovint: «-- ara 'ls vells partits ressorgeixen, y aquella gent forta y sana deserta: y en *val de menys* l'esperit català, y la nostra política deixa, de nou, de tenir sentit, enfront de les oligarquies madrilenyes ---», Coromines (art. al Po. C., 1911-2, quan el Paràl·lel i StGervasi es miraven amb odi més i més gran; i més cec per al bé de tots). «Esclatà la guerra de Cuba, les indústries i els negocis en *valgueren de menys*, i l'estada d'en Gillet en aquella Antilla no fou sinó una lluita eixorca», NOLLER (*Febre d'Or* I, 26.7f.).

DERIV.: *Valedor* [1129]: «ero tibi ajudador et *valedor* sine enganno», ross. 1129 (RLR III, 286); «Per nós e --- per totz nostres *valedors*, donam treves fermes a vós En Roger, Comte de Foix», doc. del Bisbe d'Urgell, a. 1244 (PPujol, 9.3); «fo en presència de --- qui-s complanyia enaxí: --- 'Ublidat só per mos *valedors*; menyspreat, desonrat só per mos enemics», *Blanquerna* (I, 214.7).

Valença: En Tal de Tal i Pere de Granyena, concediren, el 1254, «a Dalmau d'Alentorn *valencia*, in castro de Guàrdia sicut in serra lata ---» (Segarra, MiretS, *TemplH*, 196); en plural *ofrir valenzes* doc. cancelleresc de 1324 (Finke, *Acta Ar.* III, 463); «paral·lític --- remey no li pot dar / metge del món --- / tal són yo, en estrany loc posat, / qu'altre sens vós, ja no-m pot dar *valença*; / yo viu uns ulls haver tan gran potença / en ---», Ausiàs CI, 1b; «trobaven-se, en lo port de Sahona, ab les fustes del Papa, del Emperador e de totes les comunes qui offert li havien *valença*», JoMartorell (Ag. I, 365 i ja 343). Generalment, doncs, en el sentit de 'auxili, suport'; però també es pogué usar per 'preu, valor': «--- / nos en pujam a la sala / --- vestit de launes d'argent és lo mur, / de gran *valença*, / esmaltat per gran prudença / ---», Turmeda (*Div. Mall.*, NCL, 111: més cita a TEGINAT); «--- Es-guardant la *valensa* / en tal acordament que majoritat vensa», Lluill, el qual també l'usà per 'suport': «*valença* de virtuts contra vicis» (*Art Demostr.*, 202; *Blanq.* ed. 1914, 153). La variant *valència* es reserva per a l'accepció química.

Com és sabut el nom de la ciutat i País prové en última instància del paral·lel ètímon llatí; i no podem fer més que un parell d'excepcions a la nostra regla de no tractar de mots derivats dels NLL. *Valencià* aplicat als noms de parents allunyats (o, fins i tot, sobrevinguts) és general a tot el Principat —*oncle valencià, cosí valencià, cunyat val.*, els qui ja no ho són en grau reduït; a l'Alt Pall. fins diuen *pare valencià* al padastre, Areu, 1933—, com a resultat de l'observació que entre valencians el lligam familiar es conrea amb una extensió en què a les altres regions es tendeix, si no a oblidar-se'n del tot, a deixar-ho en un vague estat d'evanescent memòria.

En coses de mar, *dur a la valenciana* la vela de les barques o naus petites, es deia a la costa de Llevant

quan la vela apareix com un triangle, amb el vèrtex a baix: cosa que sovint permet d'agafar més vent, quan escasseja. El llenguatge marí de Rabelais sembla reflectir-ho (tenyit com està de lèxic mediterrani, no menys cat. que provençal): «feut calme en mer: nous ne voguions que par les *valentiennes* --- quoi qu'on eust ès voiles adjoinct les bonnettes», *Quart Li.*, § 63, ed. GBudé, p. 227; on Plattard posa la nota «*valencines* ou *valenciennes* étaient des cordages servant a balancer la vergue 'haussant l'une des extrémités et abaissant l'autre'». Deixant aquesta explicació, i l'etimologia que insinua, en escèptic benefici d'inventari,² pregunto si no pot ser degut al fet que, gràcies a estar més apartades aquelles mars de les gregalades i llevants del Golf, els valencians hagueren de recórrer més sovint a tals procediments.

En temps dels moros l'ètnic de València era *balānsī, -iya*. I en la nostra llengua, *valenci* ha quedat com a nom de tot un gènere de raïm, ja detallat per Cavanilles (*Observ.* II, 258), V. la cita a IV, 119b24; els de Xixona es dediquen a vendre «el ric raïm de *valenci*», MGadea (*T. del Xè* I, 230). J. G. M. ho constata en ús des de la capital fins a Oriola, i detalla: «fet per un cep gran, de pàmpols foscs i grans, amb les vores rulles; fa porrons ['gotims'] grans, però poc atapeïts, i això permet que els grans es facen molt grossos; de pinyol no massa gran en proporció al gra; el cep fa poc raïm: és per a menjar, té la pell molt tendra i de gra molt saborós; n'hi ha de blanc i de roig, i algú em diu que també de negre; però ara es perd perquè resulta anti-econòmic», 1955; ail: com s'estan perdent els 3/4 de les fruites i menges delicades, que anem sacrificant al 'progrés'... del Moloch robòtic i mamònic. Treballem menys, visquen els drets sagrats del malfeiner! visca la màquina i les cadenes bancàries!

Valent, del ll. VALENS, -ENTIS, participi actiu de VALÈRE. En el sentit de 'valerós i robust', ja en Lluill (*Gentil*, 303) i sovint en Muntaner: «tornar-vos-he a parlar d'un *valent* hom, de pobre affer, qui per sa *valentia* muntà, a poc de temps, a més que null hom --- per ell se són mogudes --- grans victòries que catalans e aragoneses han haüdes en Romania ---»; «lo rei Manfrè --- qui era dels *valents* reis qui e-l món fos, aparellà-s --- a l'entrant de son regne, e --- ferti *valentment* lla on veé la senyera del rei Carles ---» (§§ 193, 34, Casac. v, 86.17; I, 80.13, fets de 1299 i 1266).

A l'E. Mj. era adj. d'una terminació per a f. i m.: «Per la presència del senyor infant pensar vos podets, senyor, quant n'és la gent nostra plus *valent*» 1324 (Finke, *Acta Ar.* III, 462); «la Güelfa --- crec que sia *valent* dona», *Curial*, I, 12; «Que se'n pujàs / per repicar, / al campanar / de Sant Vicent: / la gent *valent*, / si s'ho pensàs / qu'ell repicàs, / poguera 'l pendre»; «València / --- / artizat poble, / constant, imoble, / gent *valentíssima*, / terra ameníssima, / tota de reg», JRoig (*Spill*, 7244, 7231).

No tinc notícia del femení *valenta* fins a la Renaixença (en rigor almenys, l'adverbi *valentment*, registrat pels diccionaris Torra, Lacavall. i Lab., implica